

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Διεθνές Δίκαιο

Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο

Παναγιώτης Γρηγορίου

Τμήμα Κοινωνιολογίας

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1. Εισαγωγή

Το Διεθνές Δίκαιο εμφανίζεται ήδη από την κλασική αρχαιότητα με θεσμούς όπως: τα «κοινά», τη Συνθήκη, τη συμμαχία, τη μεσολάβηση, την αμφικτυονία, την προξενία, την πρεσβευτική ιδιότητα, την ασυλία κ.α. Κατά το τέλος του Μεσαίωνα το Διεθνές Δίκαιο υποτυπώδως περιοριζόταν σε κανόνες για τις διπλωματικές αποστολές, για τις συνθήκες και το έθιμο και για θεολογικές προσεγγίσεις του ποιός πόλεμος είναι δίκαιος και ποιός όχι. Καινούργιες διαστάσεις έλαβε με τις γεωγραφικές ανακαλύψεις του 16ου αιώνα και αργότερα την εποχή της αποαποικιοποίησης. Πηγάζει από την ειρήνη της Βεσφαλίας το 1648. Η μεταρρύθμιση άρχισε με τον Μαρτίνο Λούθηρο το 1517 και τον τριακονταετή πόλεμο (1618-1648), που έθεσαν τα θεμέλια του σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους θεωρώντας το ιδεώδες. Με βάση το κράτος ξεκίνησε η ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου.

Αναγέννηση

Όταν οι Ισπανοί βασιλείς αναζητούσαν νομιμοποίηση για την κατάκτηση της Αμερικανικής Ηπείρου ο Francisco de Vitorrio (καθηγητής Θεολογίας) υποστήριξε ότι οι ιθαγενείς δεν είναι πράγματα για να κατακτηθούν, εν τούτοις το δικαίωμα κατάκτησής τους απέρρεε από την άρνησή τους να επικοινωνήσουν με τους Ευρωπαίους ώστε να ενταχθούν κάτω από την ίδια αυτοτελή πολιτική εξουσία και να διεκδικήσουν με αυτό τον τρόπο ίσα δικαιώματα.

Το Διεθνές Δίκαιο εμφανίζεται ήδη από την κλασική αρχαιότητα με θεσμούς όπως: τα «κοινά», τη Συνθήκη, τη συμμαχία, τη μεσολάβηση, την αμφικτυονία, την προξενία, την πρεσβευτική ιδιότητα, την ασυλία κ.α. Κατά το τέλος του Μεσαίωνα το

Διεθνές Δίκαιο υποτυπωδώς περιοριζόταν σε κανόνες για τις διπλωματικές αποστολές, για τις συνθήκες και το έθιμο και για θεολογικές προσεγγίσεις του ποιός πόλεμος είναι δίκαιος και ποιος όχι. Καινούργιες διαστάσεις έλαβε με τις γεωγραφικές ανακαλύψεις του 16ου αιώνα και αργότερα την εποχή της αποαποικιοποίησης. Πηγάζει από την ειρήνη της Βεσφαλίας το 1648. Η μεταρρύθμιση άρχισε με τον Μαρτίνο Λούθηρο το 1517 και τον τριακονταετή πόλεμο (1618-1648), που έθεσαν τα θεμέλια του σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους θεωρώντας το ιδεώδες. Με βάση το κράτος ξεκίνησε η ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου.

Αναγέννηση

Όταν οι Ισπανοί βασιλείς αναζητούσαν νομιμοποίηση για την κατάκτηση της Αμερικανικής Ηπείρου ο Francisco de Vitorrio (καθηγητής Θεολογίας) υποστήριξε ότι οι ιθαγενείς δεν είναι πράγματα για να κατακτηθούν, εν τούτοις το δικαίωμα κατάκτησής τους απέρρεε από την άρνησή τους να επικοινωνήσουν με τους Ευρωπαίους ώστε να ενταχθούν κάτω από την ίδια αυτοτελή πολιτική εξουσία και να διεκδικήσουν με αυτό τον τρόπο ίσα δικαιώματα.

Αργότερα ο Grotious επεξεργάστηκε το Δίκαιο της λείας και το δικαίωμα *ελεύθερης ναυσιπλοΐας* στην ανοικτή θάλασσα (την εποχή που οι Ολλανδοί έπλεαν προς την Ινδία) και στηριζόμενος στην έννοια του φυσικού δικαίου (κανόνες συμπεριφοράς συμφυείς στην Ανθρώπινη φύση) διδάξε , ότι μπορούν να διαμορφώνονται ρητά ή σιωπηρά κανόνες ηθελημένοι με διεθνείς συμφωνίες ή κατ' έθιμο.

Από την Αναγέννηση στον 20ο αιώνα

Ο Ελβετός Emeric de Vattel (18ος αιώνας) έθεσε το φυσικό δίκαιο σε δεύτερη μοίρα

(φραγμός στην απόλυτη εξουσία του μονάρχη) και έτσι τα πρωτεία του ηθελημένου(κανείς δεν υπάγεται κάπου παρά την θέλησή του) δικαίου (δηλαδή των κρατών που είχαν δύναμη) θα δεσπόσουν μέχρι τον 20ο αιώνα. Για τους Γερμανούς θεωρητικούς, όπως ο Hegel το κράτος ήταν εκφραστής των υπέρτατων αξιών του έθνους και συνεπώς δεν μπορεί να υπαχθεί σε καμιά εξωτερική εξουσία. Για τον Jelinek (αυτοπεριορισμός) το διεθνές δίκαιο είναι απόρροια της αυτοδέσμευσης του κράτους και όχι της επιβολής μιας συμπεριφοράς. Ο Triepel και κάποιοι Ιταλοί όπως ο Anzelmotti και ο Cavallieri θεμελίωσαν τη θεωρία της σύμπτωσης βουλήσεων των κρατών στις διεθνείς τους σχέσεις έτσι ώστε το κράτος να μην υπακούει σε εξωτερικές ηθικές δυνάμεις.

Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο

Κατά τον μεσοπόλεμο κυριάρχησαν δύο θεωρίες:

- 1) του **Κοινωνιολογικού Αποκλεισμού με κύριο εκπρόσωπο τον Scelle** που θεώρησε το διεθνές δίκαιο ως αναγκαιότητα με βάση την οποία τα κράτη όφειλαν αφενός να διατυπώσουν τους κανόνες και αφετέρου να τους τηρήσουν.
- 2) του **Νορματιβισμού (η καθαρή θεωρία του Δικαίου)** που προέβαλε το δίκαιο ως σύνολο ιεραρχημένων κανόνων με την μορφή πυραμίδας (εσωτερικό + διεθνές δίκαιο).

Σημαντικοί σταθμοί

Με την Οκτωβριανή επανάσταση τα κράτη της ανατολικής Ευρώπης και κυρίως η Σοβιετική Ένωση αναζήτησαν δίκαιο με το οποίο θα δικαιολογούσαν τις **ιδιαιτερότητες του συστήματος π.χ. την εθνικοποίηση περιουσιών**. Στις διεθνείς τους σχέσεις υπερτόνισαν το συμβατικό δίκαιο και επιφυλάχθηκαν για το εθμικό αλλά και για την ιδιαίτερη βούληση των Διεθνών Οργανισμών. Επίσης με το δόγμα Μπρέζνιεφ μπορούμε να πούμε ότι εισήγαγαν την **αναίρεση της έννοιας του κυρίαρχου κράτους**, αφού όποιο σοσιαλιστικό κράτος τολμούσε να παρεκκλίνει από την «γραμμή» των άλλων, τότε τα υπόλοιπα δικαιούνταν την ένοπλη επέμβαση για να το επαναφέρουν στην τάξη. Προωθήθηκαν όμως δύο μεγάλες εξελίξεις:

- 1) ενισχύθηκε η αρχή της αυτοδιάθεσης με το ψήφισμα 1514/60 του Ο.Η.Ε.
- 2) γενικεύθηκε το σινο-σοβιετικό σύμφωνο, περί ειρηνικής συνυπάρξεως κρατών με διαφορετικό καθεστώς με το ψήφισμα 2625/70 του Ο.Η.Ε.
- 3) στήριξε πρωτοβουλίες των νέων κρατών της Αφρικανικής της Ασιατικής και της Αμερικανικής Ηπείρου για την δημιουργία της νέας οικονομικής τάξης.

Ένας άλλος ουσιώδης παράγοντας της εξέλιξης του διεθνούς δικαίου ήταν η κατάρρευση της αποικιοκρατίας. τα κράτη αυτά που σιγά - σιγά έφτασαν τα 120 σε αριθμό προσπάθησαν να απαλλαγούν από τις δεσμεύσεις προς τις αποικιακές δυνάμεις (αρχή της tabula rasa) Επέμειναν δε στην προώθηση των αιτημάτων τους μέσα από τις διαδικασίες των Ηνωμένων Εθνών, διότι αφενός πετύχαιναν ταχύτητα και αφετέρου εκεί είχαν την πλειοψηφία. Το 1974 χάρη στην οικονομική κρίση, εμφανίζονται τα βασικά κείμενα:

A) η διακήρυξη 3201 για μια νέα διεθνή οικονομική τάξη
B) η απόφαση 3281 για τα οικονομικά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών
Επιδιώκεται έτσι μια Νέα Διεθνής Οικονομική Τάξη, η βασική αρχή της οποίας είναι αυτή της δικαιοσύνης (equity) από την οποία πηγάζουν:

- η αρχή της εθνικής κυριαρχίας

- η αρχή της ισότητας

- η αρχή της διεθνούς συνεργασίας

- η αρχή της αλληλεγγύης και του σεβασμού του διεθνούς δικαίου

Σκοπός της νέας τάξης είναι η μεταβολή των διεθνών οικονομικών σχέσεων και γι' αυτό έχει χαρακτήρα παρεμβατικό και προστατευτικό για τις υποανάπτυκτες χώρες π.χ. η αρχή της ισότητας αν δεν εφαρμοστεί δυναμικά δεν θα μπορέσει να αλλάξει το status quo. Οι αναπτυσσόμενες χώρες κατέβαλλαν προσπάθεια οι συζητήσεις να πραγματοποιούνται στους αντίστοιχους οργανισμούς (Δ.Ν.Τ., GATT κ.λ.π) όπου διαθέτουν την πλειοψηφία ενώ οι υποανάπτυκτες στα πλαίσια του Ο.Η.Ε.. Οι συζητήσεις ακολούθησαν την οδό της συλλογικής διαπραγμάτευσης για προβλήματα όπως: η ενέργεια, τα βασικά προϊόντα, το διεθνές εμπόριο, το διεθνές νομοματικό

σύστημα. Τα αποτελέσματα είναι απογοητευτικά, καθώς οι μεγάλες δυνάμεις προέταξαν την αρχή της ομοφωνίας (consensus) πετυχαίνοντας να δεσμευθούν ελάχιστα.

Συνολικά το ευρωπαϊκής προέλευσης διεθνές δίκαιο υπέστη τρεις μεταβολές:

A) γεωγραφική με την ανεξαρτησία της Αμερικής

B) ιδεολογική με την οκτωβριανή επανάσταση

Γ) οικονομική με την δημιουργία των κρατών του τρίτου κόσμου (πλούσιοι - φτωχοί)

Βασικά στοιχεία ανακατανομής εξουσίας

1) Ίδρυση Διεθνών Οργανισμών

2) Ιδεολογική διαφοροποίηση και δημιουργία νέων κοινωνικών συστημάτων

3) Αφύπνιση αποικιακών λαών

4) Άνιση οικονομική ανάπτυξη

Συνοπτική ιστορική εξέλιξη διεθνούς δικαίου

1) Από δίκαιο αμοιβαίας αποχής (από τα κυριαρχικά δικαιώματα των άλλων και την επέμβαση μόνο όπου κανείς άλλος δεν είχε συμφέροντα)

2) Έγινε δίκαιο συνεργασίας και συντονισμού (για μια ειρηνική συνύπαρξη και εκμετάλλευση των πόρων από τους Ευρωπαίους)

3) Και εξελίχθηκε σε δίκαιο αλληλεγγύης (κοινή δράση για οικονομική ανάπτυξη)

Ορισμός Διεθνούς Δικαίου

Είναι το νομικό σύστημα που διέπει οργανωτικά την διεθνή κοινότητα. Διανέμει και οριοθετεί αρμοδιότητες και περιλαμβάνει κανόνες συμπεριφοράς. Περιορίζει την αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών και “φυτεύει” ουσιαστικούς κανόνες στο εσωτερικό τους δίκαιο. Δεσμεύει τα κράτη και δημιουργεί ποινικό πλαίσιο. Οι τομείς δράσης του διευρύνονται διαρκώς (εξωατμοσφαιρικό διάστημα, βυθός θάλασσας, ανθρώπινα δικαιώματα, οικονομικές σχέσεις, προστασία περιβάλλοντος). Αν και το διεθνές δίκαιο δεν αποτελείται μόνο από υποχρεωτικούς κανόνες, πρέπει να γίνεται διαχωρισμός μεταξύ των κανόνων αυτών και της διεθνούς αβροφροσύνης π.χ. υποδοχή ξένων ηγετών, διευκολύνσεις διπλωματικών αντιπροσώπων κ.λ.π. Το διεθνές δικαστήριο της Χάγης στην κρίση του για την υπόθεση Barcelona traction (1970) έκανε διαχωρισμό μεταξύ:

- γενικού διεθνούς δικαίου

- και ειδικού διεθνούς δικαίου

στο πρώτο κατέταξε τους κανόνες που ισχύουν έναντι όλων (*erga omnes*) και στο δεύτερο το αυτόνομο διεθνές δίκαιο (ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολέμου κ.λ.π.) που διέπει τις σχέσεις δύο κρατών.

Οι έννοιες Δίκαιο και Ηθική δε συμπίπτουν απαραίτητως. Θα ήταν παράλογο να θεωρήσουμε ως ηθικούς, κανόνες όπως:

- το δικαίωμα της ελεύθερης προσφυγής σε πόλεμο (*Jus in bello*)

- το δικαίωμα της λείας στην ανοικτή θάλασσα
- τον θεσμό του αποκλεισμού που καταδικάζει σε λιμό ολόκληρους πληθυσμούς

Εν τούτοις στην σφαίρα του δικαίου τέτοιοι κανόνες είναι θεμιτοί και επιπλέον ο διεθνής δικαστής αυτούς θα λάβει υπόψη του για να δώσει λύση. Σε αυτό το σημείο πρέπει να παρατηρήσουμε ότι δεν υπάρχει κοινή ηθική συνείδηση της ανθρωπότητας π.χ στο άρθρο 5 παρ.2 του Ελληνικού Συντάγματος στην τελευταία φράση αναφέρεται «Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού, διωκόμενου δια την υπέρ της ελευθερίας δράση του» που είναι η πεποίθηση του Ελληνικού λαού περί αυτοδιάθεσης, χωρίς να σημαίνει ότι ίδια αντίληψη έχουν όλοι οι λαοί ή ότι ακριβώς ίδια διάταξη ενυπάρχει σε όλα τα Συντάγματα των κρατών του κόσμου. Η Ηθική στις διεθνείς σχέσεις συνοψίζεται:

- στην αποκατάσταση της διεθνούς τάξης και ασφάλειας όταν αυτές απειλούνται από ένα κράτος
- στην καταπίεση των πολιτών και των ελευθεριών τους που αποτελεί αυτοαναίρεση του κράτους, καθώς ο λαός είναι ο κυρίαρχος, συνεπώς η καταπίεσή του συνιστά καταπίεση της πηγής της κυριαρχίας
- στην διεθνή κοινότητα που δεν ανέχεται την καταπίεση και εξαθλίωση του ανθρώπου που είναι προσβολή της ανθρωπότητας

Επίσης, ο καταναγκασμός δεν είναι απαραίτητο στοιχείο του δικαίου διότι το δίκαιο δεν έχει μόνο κυρωτικό αλλά και καθοριστικό περιεχόμενο δηλαδή η έλλειψη κυρώσεων δε συνεπάγεται την ανυπαρξία δικαίου. Αυτονόητο όμως είναι, ότι η δυνατότητα επιβολής κυρώσεων, ενδυναμώνει τη θέση του δικαίου. Η ύπαρξη του Διεθνούς Δικαίου αποτελεί ανάγκη που εκπορεύεται από το περί ασφάλειας των κρατών αίσθημα. Αυτός είναι άλλωστε και ο ρυθμιστικός του χαρακτήρας.

